

DOI 10.36074/grail-of-science.10.05.2024.062

ЕТИКЕТНА ФОРМУЛА ЗВЕРТАННЯ В НАУКОВОМУ ТА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛЯХ

М'ягkota Ірина Володимирівна

викладач

кафедра української та іноземних мов

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна

Анотація. У статті розглянуто етикетну формулу звертання у сферах наукового та офіційно-ділового стилю та проаналізовано ситуації їх уживання. Виявлено, що мовна етикетна формула звертання сприяє ефективності наукової та ділової документації, налагодженню наукових та ділових контактів. Встановлено, що звертання у науковій та діловій сферах може бути різним, бо цього вимагає специфіка комунікативної ситуації та тип адресата. Виокремлено найзагальніші формули звертання, які можуть використовуватися незалежно від зазначених факторів.

Ключові слова: етикет, мовний етикет, мовна формула, звертання, науковий стиль, офіційно-діловий стиль.

Життя людини в суспільстві регламентоване системою різних правил та законів. Правила соціальної поведінки людини, які виробилися протягом усієї культурної еволюції людства і враховують його соціально-історичний досвід, становлять зміст поняття «етикет».

«Мовний етикет – це система словесних форм увічливості, узвичаєних у суспільстві, стійкі мовні формули, що мають змістову й етикетну цінність. У широкому розумінні це й система мовних знаків з усталеними правилами їх сполучуваності, побудова усних висловлювань та писемних текстів. Це також діалогічне спілкування, у якому поведінка людини зумовлена її соціальним та професійним статусом» [1].

Останніми роками спостерігаємо посилену увагу вчених до питань національної специфіки культури мови взагалі і до питання мовного етикету зокрема. Значний внесок у науку про культуру мови зробили вітчизняні лінгвісти Акуленко В., Бабич Н., Бацевич Ф., Богдан С., Мацько Л., Стельмахович М., Формановська Н. та інші.

Незважаючи на широту теоретичних досліджень проблеми мовного етикету, появу цілої низки практичних посібників і підручників, питання мовної культури населення завжди постає досить гостро і є актуальним.

Перш ніж вдатися до спілкування, людина має у нього включитися, тобто привернути увагу співрозмовника. За допомогою етикету, якого Білік Е. називає

«вічний король спілкування» [2] можемо виразити повагу та доброзичливе ставлення до співбесідника.

Серед формул мовного етикету нашу увагу привертає звертання, що вживається при налагодженні контакту між мовцями.

Метою дослідження є виявлення у сферах наукового та офіційно-ділового стилю формул мовного етикету та аналіз ситуацій їх уживання.

Об'єктом дослідження стали етикетні формули звертання, а предметом – звертання до співрозмовника у науковому та офіційно-діловому стилях.

Суспільство, розвиваючись, виробляє правила мовної поведінки, обов'язкові для всіх членів, тим більше це стосується представників наукової та офіційно-ділової сфер.

Завдяки науковій мові як складовій національної літературної мови передаються у світовий інформаційний простір національні досягнення з різних галузей знань. Культура наукової мови дослідника полягає в мудрості «говорити не так, щоб тебе могли зрозуміти, а так, щоб тебе не могли не зрозуміти» [3].

С. Богдан зазначає, що «вибір мовних засобів в усному мовленні науковців повністю підпорядковується вимогам структурно-семантичної організації конкретного виду і жанру публічного виступу» [4]. Так форма звертання на науковій конференції, академічній лекції чи на захисті дисертації буде різною, бо цього вимагає специфіка комунікативної ситуації та тип адресата. Разом з тим вона може змінюватись залежно від уподобань мовця, традицій науковця, умов і мети спілкування. Етикетні формули звертання не тільки встановлюють контакт із слухачами на початку доповіді, лекції, дискусії, а й активізують увагу слухачів.

В особистій бесіді при обговоренні наукової проблеми, колеги, які добре знайомі допускають звертання один до одного на ім'я, ім'я та по батькові. Прийнятним у такій ситуації є також звертання *Друзе! Колего!* Між малознайомими людьми традиційним і завжди доречним є звертання на ім'я та по батькові: *Тарасе Володимировичу, Ольго Петрівно.*

Зі зміною українського правопису (2019 р.) з неофіційної розмовної мови перейшли і стали узвичаєними в науковій сфері звертання *пані професорко, пані голово* поряд із давно вживаними *пане професоре, пане доповідачу.*

З метою уникнення фамільярності у звертаннях до колег, які старші за віком чи статусом учені не рекомендують використовувати вислови *пане Володимире, пані Маріє.* Перевагу віддають звертанням на ім'я та по батькові.

На таких наукових заходах як конференція та публічний захист роботи передбачено звертання до конкретних осіб, які формують певний сегмент (*вельмишановні члени комісії; високоповажний голово ученої ради*), так і до широкого загалу (*шановні присутні; шановні колеги*). Прикметники *шановний, вельмишановний, високоповажний* надають конкретному заходу офіційності та урочистості.

Не менш важливим є звертання у діловому спілкуванні.

Будь-яке звертання, за допомогою якого ми визначаємо адресата мовлення – це звертання-індекс: водій, лікар, директор і под. Такі звертання активно використовуються у діловому мовленні: *пане директоре, чи можна до*

Вас звернутися з проханням про...; шановні відвідувачі! У нашій аптеці ви можете отримати консультацію лікаря-кардіолога.

Цікавим, на наш погляд, в офіційно-діловому стилі є дипломатичне листування, зокрема, форми та правила звертань до осіб з високим та надвисоким статусом, офіційних осіб.

Найпоширенішою формулою є: *шановний пане + посада, звання або прізвище у кличному відмінку*. Наприклад: *шановний пане Міністре; шановний пане Посол; шановний пане Петренку*. Показовим є те, що за звертанням, яким починається нота або лист, можна визначити тональність документа. Наприклад, якщо нота починається словами: *пане Міністре; пане Посол* (без слова *шановний*), то це свідчить про стриманий навіть напружений характер листа.

Вживання у звертанні слова *пан* надає документу відтінок офіційності, іноді сухості та відчуженості. Його рекомендують вживати тільки тоді, коли адресат приблизно одного віку і має схоже соціальне становище з адресантом.

Не допускається переходу меж від дружності до фамільярності: має бути присутня ввічливість та шанобливість.

Як показує практика, у дипломатичному листуванні, що ведеться між представниками східнослов'янських країн, країн СНД, часто вживається така форми звертання, як ім'я та по батькові, також, як правило, з прикметником *шановний і вельмишановний: надзвичайному та Повноважному Послу України в Польщі Дмитру Васильовичу Павличку!*

До найвищих урядових осіб рекомендують звертатися: *ваша Високодостойносте; ваша Високоповажносте*. Важливо правильно писати титул, звання, посади, імена та прізвища осіб, до яких звертаються.

На основі описаного матеріалу робимо висновок, що мовна етикетна формула звертання сприяє ефективності наукової та ділової документації, налагодженню наукових та ділових контактів. Форма звертання у науковій та діловій сферах може бути різною, бо цього вимагає специфіка комунікативної ситуації та тип адресата. Найзагальніші формули звертання, які можна використовувати незалежно від зазначених факторів, є: *шановний пане + ім'я у Кл. в.* та *вельмишановний пане + ім'я у Кл. в.*

Список використаних джерел:

- [1] Козловська, Л., Терещенко, С. (2011). Чи потрібне істині красномовство (про мовний етикет у науковому спілкуванні). *Культура слова*. Вип. 75, 170 – 177.
- [2] Білик, Е. (2005). *Сучасна енциклопедія етикету: 1000 правил та корисних порад*. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО».
- [3] Бабич, Н. (1990). *Основи культури мовлення*. Львів.
- [4] Богдан, С. (1994). *Мовний етикет українців: традиції і сучасність*. Київ, 432 – 440.